

VIII. Світова політика

УДК 327 (477:430)

Давиденко А. В.

Студент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН У 2000–2013 РОКАХ

Аналізується процес розвитку міждержавних відносин України та Німеччини у 2000–2013 рр.

Ключові слова: *українсько-німецькі відносини, ДААД, Україно-німецький форум.*

Становлення і розвиток українсько — німецького співробітництва на міждержавному рівні нараховує 2 десятиліття. У різний час характер взаємин змінювався залежно від стану міжнародних відносин. Проте на сьогодні актуальність вивчення українсько-німецьких відносин зумовлюється провідною роллю ФРН в Європі та світі. Німеччина є головною політичною та економічною потугою Європи, займає 4 місце у світі за рівнем ВВП, претендує на постійне місце у РБ ООН. Дослідження історії взаємин України з Німеччиною дає можливість розглянути форми міждержавного співробітництва, що мають широке застосування в міжнародній практиці.

Дослідження у сфері відносин України з Федеративною республікою Німеччина сьогодні є досить популярними. Вивчають цю проблему такі сучасні науковці як Сокол С.М., Старостенко Г.В., Гогунська А.І.В. Однак сучасні дослідження не дають системної картини сучасного стану відносин між Україною та Німеччиною.

Федеративна Республіка Німеччина визнала незалежність України однією з перших країн Великої Сімки. Дипломатичні ж відносини між двома державами були встановлені 17 січня 1992 року.

Базовими документами для розбудови та подальшого розвитку взаємин між обома державами є Спільна декларація про основи від-

носин між Україною і Федеративною Республікою Німеччина», яку було підписано у червні 1993 року під час візиту в Україну канцлера Німеччини Г. Коля.

Вже у 1998 році в м. Бонн були започатковані українсько-німецькі політичні консультації на вищому рівні, які ознаменували новий етап у розвитку політичних відносин між двома країнами. Вони стали своєрідним підсумком співробітництва у 90-ті роки ХХ століття та водночас створили надійне підґрунтя для подальшого нарощування потенціалу взаємовигідної партнерської співпраці [7].

Крім цього в практику українсько-німецьких відносин було впроваджено регулярні консультації між міністерствами закордонних справ, що дало можливість проводити регулярні обговорення актуальних проблем двостороннього співробітництва та європейської політики.

Активно розвивається співробітництво між Верховною Радою і Бундестагом ФРН. В парламентах обох країн існують депутатські групи, програми діяльності який передбачають створення на парламентському рівні сприятливих умов для подальшої розбудови відносин між Україною і ФРН. Голови обох парламентів регулярно здійснюють робочі візити.

Існує 3 стратегічні напрямки для розвитку українсько-німецької договірно-правової бази: підтримка Німеччиною суспільно-політичних і економічних реформ в Україні; транспортування енергоносіїв; співпраця на євроінтеграційному напрямку.

Станом на 2013 рік договірно-правова база відносин між Україною та ФРН складається з 70 документів міжнародно-правового характеру, з яких 43 укладені на міждержавному та міжурядовому рівнях. Основна частка угод підписаних протягом 2000–2013 має міжвідомчий характер і стосується економічних, гуманітарних та військово-технічних питань. Угод суто політичного характеру протягом 2000–2013 підписано не було.

Важливою подією у формуванні двосторонніх відносин стало заснування у 1999 році «Німецько-українського форуму», покликаного суттєво активізувати не лише взаємні економічні контакти, але й розширити можливості для налагодження контактів між громадськими неурядовими організаціями обох країн з питань політики, культури, науки та ЗМІ. А в 2000 році в Україні було створено «Українсько-німецький форум» [3].

Німеччина — важливий партнер України на її шляху до ЄС. Федеративна Республіка Німеччина надає нашій державі різ-

нопланову матеріальну і культурно-освітню допомогу і є одним з найважливіших торговельних партнерів.

Перші роки нового тисячоліття позначилися деякими змінами у встановленні пріоритетів у двосторонніх взаєминах. Враховуючи значні коливання зовнішньополітичного курсу України, а також схожі процеси в зовнішній політиці ФРН, можна виділити як мінімум три історичні етапи взаємовідносин між нашими державами у 2000–2013 роках.

Перший етап. Українсько-німецькі відносини вийшли на рівень привілейованого партнерства. Було започатковано практику щорічних політичних консультацій на вищому рівні, що дало серйозний імпульс для українсько-німецькому співробітництву у різних сферах. Другий термін президентства Кучми позначився активізацією українсько-німецьких відносин. Так в 1999 році було створено низку міждержавних об'єднань серед яких слід виділити Німецько-український форум. Важливим розділом діяльності Українсько-німецького форуму є проведення та участь у низці міжнародних конференцій з економічних питань. Наприклад, у червні 2003 року організація провела діловий форум підприємців України та Німеччини «Дві німецькі економіки та технології Донеччини». Важливим за обсягом та важливим за значення для Українсько-німецького форуму є постійно діючий «Інвестиційний форум Україна-Німеччина».

Були і негативні моменти. Зокрема Україна отримувала дорікання про недостатній рівень демократії в суспільно-політичному житті. Це набуло особливої актуальності після касетного скандалу та акції «Повстань Україно». Крім того говорилося про корумпованість української влади і непрозорість економіки. Все це разом мало негативний вплив на переговори про поглиблення інтеграції з ЄС [1].

Другий етап. Наприкінці 2004 року після першого і другого туру президентських виборів і початку Помаранчевої революції, позиція ФРН схилилася до підтримки опозиційних кіл. Даний період характеризувався сприянням євроатлантичного напрямку у зовнішній політиці України. Змінилася й політика Німеччини у бік прохолодніших відносин з Росією. Причиною всіх цих процесів стала зміна влади в обох державах.

Значна активізація підтримки євроінтеграційних прагнень України здійснювалася перш за все Німеччиною та кількома іншими країнами ЄС. Новий канцлер Ангела Меркель також прихильно ставилась до курсу на євроінтеграцію у зовнішній політиці України.

Німеччина активно підтримала суспільно-політичні ідеї та програми Помаранчевої революції. Як відзначили німецькі офіційні особи, саме в той час було створене позитивне підґрунтя для виведення українсько-німецьких відносин на якісно новий рівень завдяки дії наступних чинників: політичним змінам в Україні; транспарентності нової української влади; формування кола прихильників України в Німеччині.

В 2005 році відбувається процес активізації українсько-німецьких відносин на вищому рівні. Показовим є той факт, що один із перших закордонних візитів 2005 року Президент України В. Ющенко здійснив саме до Німеччини. Під час свого робочого візиту він зустрівся з найвпливовішими офіційними особами, зокрема канцлером, міністрами і президентом Бундестагу. Важливим підсумком перебування українського Президента в Німеччині стало започаткування роботи «Українсько-німецької групи високого рівня з економічних питань». Група зосереджувала свою роботу на підготовці та реалізації спільних проектів у тих сегментах економіки, які були визнані пріоритетами: енергетика та енергозбереження; металургія та вугільна промисловість; транспортна інфраструктура; співпраця в авіаційній та суднобудівній промисловості.

Протягом 2006–2009 років відбулися позитивні зрушення в структурі українського експорту (знизилася частка сировини та зросла питома вага готових виробів). На першому і другому місцях як і раніше знаходилися товари текстильної і металургійної промисловості, а на третє місце, випередивши хімічну промисловість, вийшла продукція машинобудування.

Пожвавлення міждержавних економічних зв'язків між Україною та Німеччиною, об'єктивна зацікавленість українських та німецьких підприємців у розширенні співпраці створюють передумови для виведення двостороннього торговельно-економічного співробітництва на якісно новий рівень.

Україна має значні можливості для поглиблення співпраці у сфері високих технологій, енергетики, машинобудування транспорту, реалізації масштабних економічних проектів на двосторонньому рівні, так і за умови залучення інших зацікавлених сторін. Саме на підприємницькому рівні знаходиться значний потенціал українсько-німецького економічного співробітництва, а тому вже сьогодні ми маємо добру нагоду для пошуку нових форм співпраці, обговорення інвестиційних проектів, напрацювання перспективних ідей.

Прихід до влади в Німеччині нового канцлера надав орієнтованим на захід українським політичним силам надію на прискорення зближення з Європою. Підтримка ФРН була відчутною ще в період підготовки саміту Україна — ЄС, який відбувся 21 лютого 2006 року у Брюсселі. Під час даного заходу було прийнято низку важливих документів, серед яких слід виділити план дій «Україна — ЄС». Окрім того Німеччина сприяла рішенню ЄС про надання українській економіці статусу ринкової.

Проте німецька сторона не поспішала з процесом поглиблення інтеграції з Україною в рамках ЄС. Протягом 2006–2013 років відчувається охолодження у ділових двосторонніх відносинах. Результатом цієї тенденції стали наступні моменти: негативна оцінка роботи правової системи в Україні; створення довготривалих робочих груп для модифікації українського законодавства; зауваження щодо окремих пунктів Господарського та Цивільного кодексів [5].

Особливістю даного періоду можна назвати низький коефіцієнт корисної дії українсько-німецьких контактів, що спричинило відмову німецьких урядових кіл підписувати широкомасштабні договори та угоди, і появу напівофіційних рекомендацій, заяв та консультацій [6].

Третій етап. З моменту перемоги Антикризисної коаліції влітку 2006 року розпочався новий етап українсько-німецьких відносин. Німеччина досить прохолодно відреагувала на прихід до влади представників Партії регіонів, однак інтереси газового консорціуму та негативне враження від газового конфлікту нашої держави з Російською Федерацією зробили реакцію ФРН значно обережнішою, ніж, наприклад, США.

В 2007 році позначилася ще одна цікава тенденція в розвитку українсько-німецьких відносин. Так, Німеччина разом з іншими країнами ЄС розпочала розділяти теми, що виносились на обговорення з представниками України на політичні та економічні. Якщо поточні політичні питання залишалися прерогативою попередньої влади, то економічні — представників Антикризисної коаліції.

Політика Німеччини щодо України у 21 столітті містить кілька основних компонентів, які відображають її інтереси:

Підтримка ринкових реформ

Співробітництво у сфері газо- і нафто транспортування

Взаємодія у питанні європейської інтеграції

Сприяння затриманню потоків мігрантів

Співробітництво у сфері екологічної безпеки

Підтримка стабільності для інвестування

ФРН має вплив на реформи в Україні найчастіше шляхом проведення консультацій з Верховною Радою України. Ці консультації здійснюються різними фондами. При консультації німецька сторона віддає пріоритет:

Поліпшенню умов для функціонування ринкової економіки

Виконання Україною різнопланових домовленостей

Поліпшенню законодавства

Підготовці та підвищенню кваліфікації кадрів.

Одним з найважливіших важелів впливу ФРН на українське суспільство є система надання грантів в різних галузях (технічній, економічній та культурній).

Суспільно-політична стабільність в Україні є одним з основних політичних інтересів ФРН як отримувача російських енергоресурсів. Це обумовлено всіма вищевказаними чинниками, а також необхідністю стабільної роботи німецьких корпорацій.

Проблеми європейської інтеграції займають помітне місце у двосторонніх відносинах. Однак часто можна помітити подвійні стандарти у ставленні до України з боку країн ЄС і насамперед Німеччини.

Дійсно, німецькі політики говорять про необхідність зближення України з ЄС, але на офіційному рівні присутні лише загальні заяви з цього приводу, а не пропозиції конкретного вирішення цих питань. Одними із причин такої позиції є те, що ЄС сам не може розібратися з власними проблемами після вступу до цієї організації відносно слабозвинутих країн — Румунії та Болгарії.

Політика ж України щодо Німеччини у 21 столітті складається з кількох основних компонентів, а саме:

Курс на спрощення візового режиму та режиму торгівлі

Питання про зближення з ЄС

Отримання Україною траншів від Німеччини, представницьких структур і корпорацій

Доступ України до фінансових джерел Європейського банку реконструкції і розвитку.

Німеччина є одним з основних економічних партнерів України. За обсягами зовнішньоторговельних операцій з Україною ФРН посідає друге місце після Росії, а за обсягами вкладених інвестицій — перше. Однак Україна має негативний зовнішньоторговельний баланс з ФРН.

За цим показником вона займає 3 місце поступаючись лише Росії та Туркменістану.

Важливим інструментом проведення ринкових реформ в Україні є програма ТРАНСФОРМ. Її фінансування здійснюється ФРН. Поряд з консультативною допомогою щодо розвитку малого та середнього бізнесу, в рамках даної програми витрачено близько 3 млрд. євро на практичне запровадження ринкового господарства в Україні.

Одним з головних проектів українсько-німецької економічної співпраці є вирощування сільськогосподарської культури — рапсу. Це дасть змогу виробляти біопаливо. Це є дуже актуальним питанням з огляду на проблему забруднення навколишнього середовища та обмежені запаси нафти і газу.

Важливим механізмом двосторонньої економічної співпраці була створена у 1995 році українсько-німецька Група високого рівня з економічного співробітництва, покликана готувати пропозиції для урядів, реалізація яких допомагатиме приватним підприємцям налагоджувати двосторонню співпрацю.

На відміну від українсько-німецької політичної та економічної співпраці, культурно-гуманітарна взаємодія протягом 2000–2013 рр. розвивалася рівномірно по висхідній. Період 2000–2004 рр. характеризувався певною політизацією гуманітарної сфери українсько-німецьких відносин. Головними завданнями численних німецьких гуманітарних організацій в Україні були виборчі процеси в Україні, проблеми нелегальної міграції, питання закриття ЧАЕС, архівування історичної спадщини. Особливо активно розвиваються культурні та освітні обміни у різних сферах.. Існують різні види даної взаємодії між нашими державами:

1) двосторонній молодіжний обмін. Для його активізації в Україні існують «Німецьке молодіжне об'єднання державних службовців» (обмін досвідом між молодими державними службовцями) та Всеукраїнське об'єднання «Німецька молодь в Україні». За їх сприяння проходять Партнерські конференції. Одним із результатів цих заходів є від'їзд талановитої української молоді до Німеччини. А отже, створюються і певні проблеми для розвитку нашої держави у майбутньому.

2) педагогічний обмін. В його рамках учні українських шкіл відвідують німецькі навчальні заклади, а німецькі школярі — українські. В рамках подібних проектів Центральне управління у справах освіти за ордоном організовує стажування для українських вчителів німецької мови.

3) студентський та науковий обмін. Цим питанням опікується ДААД.

Основними завданнями українського відділення ДААД є інформування про систему освіти у ФРН, організація доступу до інформації про можливості отримання стипендій, організація відповідних конкурсів, консультативна та організаційна робота, підтримка контактів з вузами обох країн [8].

Особливістю українсько-німецьких двосторонніх відносин на початку 21 століття є подвійна природа. Існують протиріччя у політичних поглядах основних партій та політичних сил на двосторонні відносини. І в Україні і в Німеччині сформувався протилежні погляди на подальше взаємодію.

Отже, протягом 2000–2013 років головними питаннями українсько-німецької співпраці були: створення газотранспортного консорціуму, добудова нафтогону Одеса-Броди до міста Вільгельмсхафен, екологічний блок питань, до якого входять закриття ЧАЕС та питання забруднення українськими підприємствами річок, що впадають в басейн Балтійського моря; євроатлантична інтеграції України, укріплення західної частини українського кордону, демократизація внутрішнього життя, питання іноземних інвестицій, компенсаційні виплати колишнім заробітчанами. Цей перелік є підтвердженням яскравої асиметрії в українсько-німецьких відносинах. Україна для ФРН є одночасно фактором, що створює певні проблеми і сферою німецьких економічних інтересів. Не всі головні напрямки українсько-німецьких відносин мають практичну реалізацію.

Зокрема питання створення газотранспортного консорціуму і досі залишається на папері. А воно має стратегічне значення для нашої держави, адже без німецьких інвестицій газотранспортна система України скоріш за все не буде ефективною. У проєкті також залишається добудова нафто гону Одеса — Броди — Вільгельмсхафен. Інші питання втілюються в життя. Однак наприклад проблема ЧАЕС не знайшла на завершальній стадії переговорів підтримки з боку ФРН. Лише внаслідок сприяння Франції європейські структури виділили кошти на даний проєкт. А німецьке фінансування проєкту з укріплення українського західного кордону та екологічних заходів наштовхуються на проблеми нецільового використання коштів українською стороною.

Можна констатувати, що в новому столітті значення України для Німеччини зросло внаслідок необхідності стабільного транзиту газу, а також з причин все більш чіткого окреслення самостійної політики

нашої держави. Є очевидним той факт, що ФРН прагне закріпити свій вплив на Україну, найактивніше використовуючи економічний важіль та перспективу взаємовигідного співробітництва у газовому консорціумі. Водночас ФРН є зацікавленою у дружніх відносинах України з Росією, однак без інтеграції в євразійські структури. Окрім того ФРН цікавить питання безпеки українських ядерних об'єктів та української міграційної політики (питання затримання та депортації нелегалів на кордоні з СС). Україна ж має постійну необхідність в технологічній, інноваційній та фінансовій, а також політичній підтримці з боку ФРН.

Список використаних джерел:

1. Мартинов А. Ю. Українсько-німецьке співробітництво у контексті європейської інтеграції (90-і роки ХХ ст.) / А. Ю. Мартинов. — К., НАН України, Інститут історії України. — 2000. — 86 с.
2. Павленко Г. В. Німці на Закарпатті / Г. В. Павленко. — Ужгород, 1995. — 72 с.
3. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичні і прикладні аспекти / За ред. Ф. М. Рудича. — К., 2002. — 402 с.
4. Завьялов А. С. Вопросы германской истории / А. С. Завьялов. — Днепропетровск, 1986. — 125 с.
5. Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А. Зленко. — Х.: Фоліо. — 559 с.
6. Співробітництво України та Німеччини. Парламентські слухання. - К., 2006. — С. 80–87.
7. Угода між Урядом України та Урядом ФРН про співробітництво у військово-технічній галузі від 16 грудня 1997 року // Голос України.
8. Яцишин М. М. Українсько-німецькі культурні зв'язки кінця 80-х – у 90-і роки ХХ століття. — Луцьк: Вежа, 1999. — 204 с.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2013 р.

Давиденко А. В. Развитие украинско-германских отношений в 2000–2013 годах

Анализируется процесс развития межгосударственных отношений Украины и Германии 2000–2013 гг.

Ключевые слова: *украинско-германские отношения, ДААД, Украина-германский форум.*

Davydenko A. V. The development of Ukrainian — German relations in 2000–2013

In this article the development of bilateral relations between Ukraine and Germany in 2000–2013.

Keywords: *Ukrainian-German relations, DAAD, Ukrainian-German forum.*